
MEKA MOĆ I KULTURNA DIPLOMATIJA

Ksenija Borilović

The author puts a special focus on the soft power of the United States, which is considered the founder of this type of political action in the modern sense. In addition, the paper contains an overview of the increasingly pronounced foreign policy of the European Union based on these concepts, with a proposal on how Montenegro can use the experience of previous candidates for the EU membership, who clearly defined soft power policy and improved their own image in the Member States with the promotion of their cultural and historical heritage, which contributed to the acceleration of the accession process.

Iako (u različitim oblicima) stoljećima čini važan aspekt političkog opštenja među državama, *meke moć* predstavlja termin koji je svoje mjesto u literaturi zavrijedio tek u posljednjih tridesetak godina. Ipak, imajući u vidu da dio međunarodne zajednice sve više nastoji definisati svoje spoljopolitičko djelovanje u skladu sa politikom meke moći, jasno je intenzivnije interesovanje akademske zajednice za detaljnije bavljenje ovom temom. U tekstu koji slijedi, osvrnućemo se na pomenuti termin, ali i na njegove oblike u užem smislu (kulturalna diplomatija biće u posebnom fokusu), te njihovim zajedničkim efektima na svjetsku političku scenu.

Crna Gora, zemlja bogatog kulturno-istorijskog nasljeđa ali i prirodnih ljepota, može imati benefite od formulisanja svojih politika na bazi meke moći. S obzirom na to da se članstvo u Evropskoj uniji ističe kao jedan od najvažnijih spoljnopolitičkih ciljeva, našoj državi može koristiti iskustvo ranijih kandidata, kojima je veća kulturna angažovanost i upoznavanje građana zemalja članica sa svojom nacionalnom baštinom, znatno doprinijela i većoj podršci priključivanju Uniji. Ovo je posebno važno, imajući u vidu da je često rezervisani stav EU građana, godinama problem sa kojim se sistem u Briselu suočava prilikom pristupanja novih država.

*Kakav je uticaj meke moći (kulturne diplomatije)
na politička kretanja u globalnom sistemu?*

U užem obliku, meku moć bismo mogli definisati kao proces u kom jedna država (obično ona moćnija), utiče na promjenu političkog ponašanja druge države, koristeći se metodama koje se najčešće smatraju bezazlenim. Pritom, druga država sam proces vidi kao situaciju iz koje i ona sama može imati benefite.

Prvi dio ove definicije, koji termin *meka moć* vidi kao svojevrsni uticaj na političko djelovanje targetirane države, čini i osnovu definisanja termina suprotnog onome kojim ćemo se u ovom tekstu podrobnije baviti. *Tvrda moć*, dakle, bazira se na shvatanju prema kome se ponašanje države nastoji promijeniti uz upotrebu metoda prinude. Tvrda moć u smislu upotrebe vojnih resursa za ostvarivanje nacionalnih ciljeva, dio političkog diskursa postala je znatno prije nego što je Džozef Naj, američki politikolog, profesor Harvardskog univerziteta, početkom 90-ih godina prošlog vijeka, po prvi put upotrijebio izraz *meka moć* kako bi objasnio „kariku koja nedostaje“ u odnosu između američke moći i vojnih resursa (Nye, 1990: 166). Prije nego što se određena država okrene upotrebi sile kao krajnjem sredstvu,

treba razmišljati i u pravcu „približavanja“ targetiranim društvima, u cilju ostvarivanja normativnih konekcija. Ovo „približavanje“ može se ostvariti uz pomoć metoda kao što su: političke vrijednosti (ukoliko ih se država pridržava i interno i eksterno), spoljna politika (kad je legitimna i posjeduje izvjesni moralni autoritet) i kultura (Nye, 2014: 19–22).

Posjedovanje kulture koja može biti atraktivna, često je najvažniji pokazatelj uspješnosti meke moći jedne države. Stoga treba jasno definisati i pojam kulturne diplomatije.

Radi se, dakle, o procesu koji za cilj ima stvaranje kontinuirane povezanosti između zainteresovanih aktera i koji svoje djelovanje zasniva na razmjeni kulturnih ideja, normi, vrijednosti i ponašanja između različitih subjekata (najčešće međunarodnog prava). Kulturna diplomatija može uključivati vlade, ali i druge aktere, poput onih na lokalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou, koji mogu pružiti ekspertizu ili na drugi način doprinijeti ostvarenju zacrtanih ciljeva. Ciljevi mogu biti povezani sa poboljšanjem imidža zemlje u inostranstvu ili postizanjem boljih socio-ekonomskih odnosa sa targetiranim zemljama.

U smislu stvaranja jasnije slike o uticaju meke moći, odnosno kulturne diplomatije, teško da se može izbjeći pomen SAD-a, kao države koja je do sada pokazala najviše uspjeha u primjeni osnovnih načela u ovim oblastima. To znači da je strukturnom i jasno definisanom politikom, svoju kulturu uspjela pozicionirati visoko na međunarodnoj sceni. Danas se uticaj američke kulture osjeća gotovo na svim kontinentima, te SAD tako možemo smatrati pionirima u igri koja se bazira na mekoj moći. Osnova uspjeha američke meke moći leži u prijemčivosti njene kulture, koja je i u doba Hladnog rata dopirala čak i van granica takozvane „čelične zavjese“.

Upravo je period nakon Drugog svjetskog rata bio presudan za snaženje američke kulture na globalnom nivou. Vrlo često se

kao primjer u literaturi navodi uticaj američke džez muzike na *smekšavanje* odnosa i približavanje društava koja su u tom periodu smatrana ili komunističkim ili tranzicionim i koja nijesu gledala sa pretjeranom naklonošću na ranije produkte koji su dolazili iz sjevernoameričke kulturne kuhinje. Kultura se dakle, pokazala kao univerzalni jezik na koji su ljudi reagovali, pa je valjalo ovaj polet iskoristiti.

Američka vlada je prepoznala i nastojala dalje oblikovati uticaj koji kultura može imati na poboljšanje ekonomskih i političkih prilika, preciznije – odnosa sa ostalim državama sa kojima je do tada bila u prilično zategnutim relacijama. Američka informaciona agencija (*United States Information Agency*), formirana 1953. godine pominje se kao tijelo koje je sveukupnim strukturnim djelovanjem, u periodu nakon Drugog svjetskog rata najviše doprinijelo afirmaciji američkog kulturnog bića. Ova agencija imala je svoje branše u onim zemljama gdje je američka administracija vidjela njihovo postojanje kao važno za ostvarenje određenih nacionalnih ciljeva.¹

Ipak, nakon pada Berlinskog zida kojim je obilježena jedna era u kojoj je dominirao ideološki sukob otjelotvoren kroz Hladni rat, agencija je prestala da postoji, najprije zbog toga što je preovladavalo shvatanje prema kome orijentacija ka kulturnoj diplomatiji gubi smisao ali i zahvaljujući rastućem „antiumjetničkom“ sentimentu u američkom Senatu (Schneider, 2006: 193).

Međutim, ovaj opadajući interes vlade Sjedinjenih Država za podršku kulturnom povezivanju, nije dugo trajao. Teroristički napadi 11. septembra 2001. godine natjerali su američku

¹ Ono što je bitno istaći jeste da kulturna diplomatija, odnosno, njena šira odrednica koju vidimo kao meku moć, gotovo uvijek ima za cilj ostvarenje izvjesnih interesa. U američkom slučaju radi se o želji za efikasnijom ekonomskom saradnjom sa targetiranim državama, o potrebi za učvršćivanjem političkih odnosa, demokratskih standarda, ljudskih prava, itd.

administraciju da izmijeni svoje prethodno stajalište, jer je bilo potrebno približiti američki narod društvima u muslimanskim zemljama, a nije bilo boljeg načina za postizanje ovog cilja nego kroz kulturu.

U prilog tome govori i sljedeći primjer usko vezan za „sedmu umjetnost“.

U posljednjih nekoliko godina svjedočimo povećanom interesovanju američkih filmskih centara i instituta za pružanje podrške filmskim radnicima na Bliskom istoku. Znajući da se projekti u oblasti filmske umjetnosti u ovom dijelu svijeta slabo finansiraju novcem iz državnih budžeta, američki instituti za film, finansijskom, logističkom i drugom podrškom nastoje pomoći „filmađijama“ da stvaraju, a time i kritički posmatraju politički i društveni sistem u svojim zemljama, što svakako može biti važno za sveukupni društveni napredak, tj. može doprinijeti svojevrsnom „otvaranju“ ovih često zatvorenih zajednica, kako je Sintija Šnajder primijetila u jednom od svojih eseja na temu kulturne diplomatije (Schneider, 2006: 191-204).

Uprkos činjenici da SAD smatramo utemeljivačem meke moći u modernom smislu, ipak se ona u prvobitnoj formi javila na evropskom kontinentu (doduše ne pod formalnim nazivom koji poznajemo danas). Kroz godine, kultura u funkciji diplomatije percipirana je na različite načine. Francuska je bila jedna od prvih zapadnoevropskih država koja je prepoznala važnost kulturnog opštenja sa svijetom, tačnije sve koristi koje politika može imati od kulture. Početkom osamnaestog vijeka francuski jezik je počeo da doživljava rastući uticaj ne samo u aristokratskim, već i u političkim krugovima evropskog kontinenta. Gotovo svi mirovni i trgovinski ugovori potpisivani su na francuskom jeziku. Gotovo sve konferencije održavane su na ovom jeziku takođe. Francuska osvajanja teritorija širom svijeta obilježila su taj period u istoriji, pa je širenje kulturnog uticaja bilo nesmetano, a čini se i neizbježno.

Kasnije, u devetnaestom vijeku, Francuska je počela otvarati prve škole i univerzitete u inostranstvu. Kako piše Entoni Hejg, katolički misionari imali su nezamjenjivu ulogu u podučavanju i upoznavanju naroda Bliskog i Dalekog istoka sa vrijednostima koje je njegovala Francuska (Haigh, 1974: 21). Francuska se danas može pohvaliti mrežom kulturnih odnosa, nastalih zahvaljujući svim prethodnim naporima, ali i zahvaljujući kontinuiranom i rastućem uticaju brojnih francuskih instituta širom svijeta. S druge strane, Njemačka je svoju pažnju usmjerila na moć kulturne diplomatije početkom dvadesetog vijeka, kada su Njemci sve više napuštali rodnu zemlju radi života u drugim sredinama. Centralna ideja koja je u to vrijeme vodila službene stavove njemačke vlade bila je održati takozvani „germanizam“ (*Deutscthum*) u životu, posebno za one građane koji su živjeli u inostranstvu. Stoga je budžet za otvaranje njemačkih škola u stranim zemljama povećan sa ranijih 150.000 na 1.500.000 maraka. Ovo je trebalo da doprinese očuvanju njemačke kulture i vrijednosti (Haigh, 1974: 23).

Prvi i Drugi svjetski rat obilježeni su korišćenjem kulture u službi propagande ili „kulturne propagande“, kako se to obično kaže. Uzimajući u obzir sve okolnosti, ovaj je pojam s pravom shvatan u pežorativnom smislu, jer je trebalo da opravda započete vojne i političke akcije.

Koliko god je u određenom trenutku izraz imao negativnu konotaciju, danas poznata kulturna diplomatija procvjetala je nakon Drugog svjetskog rata, a dokaz tome bila je zaštita kulture u najznačajnijim dokumentima potpisanim u cilju obilježavanja kraja svih zlodjela kojima je čovječanstvo svjedočilo u prvoj polovini dvadesetog vijeka, ali i kako bi se spriječila moguća eskalacija sličnih sukoba u budućnosti. U tom smislu, vrijedna pomena je *Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima* koja u članu 27. jasno ističe pravo svakog pojedinca da slobodno participira u kulturnom životu svoje zajednice, te da uživa u

umjetnosti i svim prednostima koje proizlaze iz naučnog razvoja (Generalna skupština UN, 1948). Osim toga, UNESCO-ova deklaracija o kulturnim politikama, usvojena 1982. u Meksiko Siti, jasno je odredila da kultura: „ne uključuje samo umjetnost i slova, već i načine života, temeljna prava čovjeka, vrijednosne sisteme, tradicije i vjerovanja; kulturom se čovjek izražava, postaje svjestan sebe, prepoznaje svoju nepotpunost, preispituje sopstvena dostignuća, neumorno traži nova značenja i stvara djela kroz koja prevazilazi svoja ograničenja (UNESCO, 1982).

Meka moć i s njom u vezi kulturna diplomatija, stoga, od druge polovine dvadesetog vijeka postaju važan dio političkog djelovanja, posebno ukoliko u obzir uzmemo uspješnost koju je primjena prepoznatljivih kulturnih elemenata pokazala u približavanju onih društava čiji su mentalitetski okviri kako se činilo bili miljama daleko jedni od drugih, te je tako rješavanje izvjesnih otvorenih pitanja djelovalo gotovo nemoguće. Osim ranije pomenutog uticaja američke kulture na društva koja su činila sastavni dio Sovjetskog Saveza, treba pomenuti i uticaj sovjetske kulture na američki narod. Sjaj i ljepota ruskih predstava *Boljšoj teatra* imale su sličan efekat (mada ne u potpunosti istom obimu) na ljude koji su živjeli u Sjedinjenim Državama, a kojima je sovjetska kultura bila malo poznata.

Kulturna diplomatija igrala je važnu ulogu i u postkonfliktnim procesima i procesima izgradnje mira. Jedan od primjera jeste pokušaj rješavanja indijsko-pakistanskog sukoba 1984. godine, kada je organizovana međunarodna konferencija o postmodernizmu, koja je okupila umjetnike i naučnike iz obje ove zemlje ali i iz inostranstva (Prokofieva, 2016). Važna činjenica bila je da su konferencijom zajedno koordinirale Indija i Pakistan, što je pokazalo da se sukob može prevladati uzajamnim razumijevanjem i saradnjom koja se temelji na povjerenju.

Vrijedna pažnje je i UNESCO-ova podrška postkonfliktnoj obnovi u ratom izmorenoj Bosni i Hercegovini. Obnova Starog

mosta u gradu Mostaru koji je stoljećima služio kao simbol prijateljstva u multietničkoj regiji, namijenjena je ponovnom povezivanju i zbližavanju ljudi koji žive s obje strane rijeke. Time je poslata i snažna poruka za ostatak svijeta.

Najava francuskog predsjednika Emanuela Makrona da će vratiti sve artefakte otuđene iz zemalja koje je Francuska kolonizovala, a koji se trenutno nalaze u brojnim francuskim muzejima, takođe predstavlja sjajan primjer kulturne diplomatije na djelu.

Meka moć, odnosno primjena takozvanih bezazlenih metoda u političkom funkcionisanju, polako postaje jedan od važnijih elemenata spoljne politike Evropske unije. Shodno tome, valja napomenuti da ova regionalna asocijacija država godinama ulaže sredstva u razvijanje aparata koji bi doprinijeli efikasnom predstavljanju kulturnog nasljeđa država članica i vrijednosnog sistema na kojima počiva Unija. Prethodni sastav Komisije, čija je Visoka predstavница za spoljnu i bezbjednosnu politiku bila Federika Moggerini, prepoznao je posebnu ulogu koju je kultura igrala ne samo za konsolidaciju evropskih naroda, već i značaj koji može imati za ostvarenje izvjesnih ciljeva u globalnom smislu. Iz tog razloga donijet je spektar pravnih dokumenata koji su ustoličili kulturnu diplomatiju i meku moć kao važne segmente evropske vanjske politike. Ovim dokumentima jasno je istaknuta potreba za formiranjem posebnih tijela (kao što je to recimo *Platforma za kulturnu diplomatiju*) koja će biti zadužena za unapređenje kulturne, obrazovne, a onda i ekonomske i političke saradnje sa partnerima na evropskom kontinentu i šire. Istaknuta je i potreba za davanjem snažnije podrške postojećim tijelima kao što su to programi u sklopu EACEA agencije Evropske komisije (u prvom redu *Kreativna Evropa* i *Erasmus+*).

U kojoj mjeri će se Unija okrenuti mekoj moći u ostvarenju funkcionalnih odnosa sa svojim međunarodnim partnerima zavisi najprije od prirode interesa koje ima od tih odnosa. Pa

tako, u slučaju MENA regiona², cilj je stabilizovati često ratom zahvaćene oblasti, kako bi se spriječilo „prelivanje“ sukoba na evropski kontinent, naprije zbog činjenice da su ova dva regiona na jugu prvi susjedi Unije, ali i pospješivanje ekonomskih kretanja³ između EU i MENA regiona. S druge strane, u slučaju SAD-a treba raditi na unaprijeđenju postojećih ekonomskih i političkih odnosa, a meka moć može biti katalizator za promjene takve vrste.

Znajući da je Unija u velikoj mjeri zavisna od Rusije kad se radi o uvozu energije, ali i zbog činjenice da stabilnost evropskog kontinenta zavisi od konzistentnih odnosa na liniji EU – Rusija, važno je ostvariti efikasnu saradnju na svim poljima, a promovisanje vrijednosti, uz isticanje nekih zajedničkih istorijski važnih napora (kao što je to borba protiv fašizma u Drugom svjetskom ratu), svakako može služiti kao dobra osnova za kvalitetnije međuljudske odnose. Kad postoji podrška javnosti za sprovođenje politika, onda to mora uticati i na djelotvorniju komunikaciju na najvišem nivou, a samim tim i unapređenje odnosa u različitim oblastima od značaja.

Kako je ranije istaknuto, evropska konsolidacija nije bila moguća isključivo kroz ekonomsku i političku integraciju, te je bilo sasvim jasno da će zajednička istorija, uz šarenolikost kulturnih elemenata država članica doprinijeti izgradnji sistema koji poznajemo danas, te onoga što dio akademske zajednice naziva jedinstvenim evropskim identitetom.

Upravo se prožimajući istorijski i kulturni procesi često ističu sada kad zemlje članice treba pripremiti za pristupanje država Zapadnog Balkana, među kojima je i Crna Gora. Stoga Unija podržava niz kulturnih projekata čiji je cilj upoznati javnost zemalja članica sa kulturno-istorijskim nasljeđem zemalja kandidata.

² Region Sjeverne Afrike i Bliskog istoka.

³ Ovdje se najprije misli na trgovinsku saradnju sa nekim zemljama Bliskog istoka, u prvom redu Saudijskom Arabijom.

Jedan od projekata koje treba pomenuti je svakako i *Balkan Traffic Festival* koji se svake godine održava u Briselu. Kroz podršku Savjeta za regionalnu saradnju, koji EU sufinansira, *Balkan Traffic Festival* okuplja umjetnike i aktiviste sa Balkana kako bi prikazali kulturno nasljeđe regiona. Festival se sastoji od koncerata, ulične umjetnosti, filmskih projekcija, kao i pozorišnih predstava i degustacije tradicionalnih kulinarskih specijaliteta Balkana.

Sa sličnom idejom na umu, 2018. godine je finansiran i projekat nazvan *Put kulturne baštine (Cultural heritage route)* čiji je moto bio: „EU i Zapadni Balkan: Povezani kulturom“, koji se sastojao od različitih događaja i inicijativa sa ciljem predstavljanja tradicije i kulturne posebnosti država Zapadnog Balkana. Kroz reklamne spotove trebalo je upoznati javno mnjenje država članica sa prirodnim ljepotama kojima su bogate zemlje kandidati ali i kulturnim inicijativama i kreativnošću koje su njeni građani spremni predstaviti svojim evropskim susjedima.

Treba pomenuti i kampanju „Evropljanke čine razliku“, predstavljenu 2020. godine. Kampanja je uključivala šest uspješnih žena sa Zapadnog Balkana koje svojom inteligencijom, hrabrošću, solidarnošću i talentom mijenjaju svoje zemlje na bolje. Pozivajući se na njih kao na „Evropljanke“, (ne samo u geografskom smislu), Unija šalje snažnu poruku jedinstva, prepoznajući još jednom Zapadni Balkan kao „srce Evrope“.⁴

Može li se govoriti o mekoj moći u crnogorskom smislu?

Za kulturno predstavljanje Crne Gore u svijetu osim diplomatsko-konzularnih predstavništava zaduženo je i

⁴ Govoreći na prezentaciji murala koji je 2019. godine predstavljen u Briselu i koji je simbolično posvećen narodima Evropske unije i Zapadnog Balkana, Federika Mogerini govorila je o Zapadnom Balkanu kao o „srcu Evrope“.

Ministarstvo kulture. U institucionalnom smislu važno je pomenuti i Generalni direktorat za ekonomsku i kulturnu diplomatiju Ministarstva vanjskih poslova uz organ državne uprave za saradnju sa dijasporom (*Uprava za dijasporu*). Misija Crne Gore pri Evropskoj Uniji, najvažniji je organ za zastupanje crnogorskih interesa u Briselu, pa je to i tijelo odgovorno za kulturnu promociju kroz organizaciju niza projekata i događaja kojima Crna Gora nastoji predstaviti Evropi najbolje iz svoje bogate umjetničke riznice.

S druge strane, kad govorimo o turističkom prezentovanju naše države, Ministarstvo turizma kroz učešće na sajmovima širom svijeta, teži upoznati javnost zainteresovanih država sa svim prirodnim ljepotama kojima se Crna Gora ima pohvaliti.

U pogledu primjene meke moći Crna Gora bi mogla imati koristi u različitim sferama, najprije zato što (kao što to obično biva u slučaju malih zemalja) ne raspolaže značajnijim vojnim resursima, kojima bi mogla da osigura veći efekat na međunarodnom nivou. Upravo iz tog razloga, treba više razmišljati u pravcu širenja kulturnog uticaja, jer se meka moć svakako pokazala kao bitan resurs za ostvarenje određenih ciljeva, a i zbog činjenice da premda mala u geografskom smislu, naša zemlja se odlikuje zaista bogatim kulturno-istorijskim nasljeđem i prirodnim bogatstvom koje može biti interesantno internacionalnoj javnosti.

Članstvo u Evropskoj uniji se godinama ističe kao ključni spoljnospolitički cilj Crne Gore, te je u ovom smjeru važno preduzeti korake kojima će se čitav proces ubrzati, a prije toga je neophodno učvrstiti tj. osigurati stabilnu podršku građana zemalja članica za integracioni proces, imajući u vidu mišljenje koje preovladava posljednjih godina, a to je da najprije treba riješiti unutrašnja otvorena pitanja i izazove sa kojima se Unija suočava, a zatim krenuti u proces učlanjenja novih država.

Na ovom putu može nam koristiti iskustvo ranijih proširenja, kada se odgovornom i jasno definisanom kulturnom diplomacijom značajno uticalo na rast podrške evropskog javnog mnjenja pristupanju tadašnjih kandidata.

U slučaju Poljske recimo, Ministarstvo vanjskih poslova je zajedno s ambasadama u nekim od zemalja članica organizovalo kulturne događaje poput „Poljska godina“ (*Polish Year*). Ova kampanja doživjela je značajan uspjeh u državama članicama, posebno u Švedskoj, koja je predsjedavala EU u vrijeme pokretanja poljske kampanje (i sa kojom je tokom pregovora Poljska imala znatnih problema u pogledu definisanja politike ribarstva na primjer, pa je organizacija događaja ovog tipa doprinijela pospješivanju odnosa). Osim ove kampanje, Institut *Adam Mickiewicz*, imao je ključnu ulogu u pogledu poboljšanja poljskog imidža u državama članicama, promocijom kulturne i jezičke baštine ove zemlje. Cilj svih kampanja koje su u to vrijeme uspostavljale poljske vlasti bio je, na koncu, dati odgovore na ona pitanja koja su brinula zemlje članice i promijeniti ustaljeno mišljenje u tim zemljama unapređenjem međuljudskih kontakata.

Budući da su poljoprivredna pitanja bila u fokusu Francuske, Poljska je organizovala studijska putovanja francuskih zvaničnika i novinara upoznavajući javnost ove zemlje sa svojom poljoprivrednom politikom, rješavajući tako na direktan način sva pitanja koja su morila francuske političke aktore u pristupnom procesu (Ociepka, Ryniejska, 2005: 15–16).

Poput Poljske, Malta se pridružila tokom proširenja 2004. godine (takozvanog istočnog proširenja) ali se u kulturnom smislu fokusirala na ideju *kulturnog turizma*, koji je podrazumijevao upoznavanje evropske javnosti sa njenim prirodnim ljepotama i kulturnom baštinom (De Trafford, 2010: 161–162). Ovaj arhipelag u središtu Mediterana (dio Komonvelta nacija) nastojao je proširiti svoje tržište iz Velike Britanije u druge

zemlje EU, predstavljajući Evropljanima svoju arhitekturu, lokalne običaje i savremenu umjetnost. Malteška vlada imala je najveću ulogu u ovom procesu, a dodatnu pomoć joj je pružalo i turistička tijelo Malte (*Malta Tourism Authority*), koje je promovisalo ovu zemlju kao destinaciju bogate kulturne baštine.

Nekoliko godina kasnije, u slučaju Bugarske, bio je vidljiv „legalistički“ pristup EU integracijama, jer je ova zemlja usvojila zvaničan dokument, nazvan *Komunikaciona strategija* (*Communication Strategy*), kojom su utvrđeni ciljevi koje je valjalo postići kako bi se poboljšao sveukupan imidž države uoči pristupanja. Fokus je stavljen na postizanje što veće podrške pridruženju, predstavljajući Bugarsku kao turističku i kulturnu destinaciju. Strategija je dala rezultate jer se ukupna slika Bugarske znatno poboljšala, a veća podrška pristupanju ove zemlje u državama članicama služi kao dobar dokaz u tom pogledu. Naime, istraživanje Eurobarometra sprovedeno u periodu između maja i juna 2005. godine, pokazalo je da svaki drugi državljani EU ima pozitivan stav prema pridruživanju Bugarske Uniji. (Bulgaria's EU Communication Strategy, pristupljeno: 25. 08. 2020).

U slučaju susjedne nam Hrvatske, primjećuje se (poput primjera Malte), pristup orijentisan na kulturni turizam. Dvije vladine institucije bile su odgovorne za formulisanje kulturne diplomatije zemlje: Ministarstvo spoljnih i evropskih poslova i Ministarstvo kulture. U slučaju hrvatskog pozicioniranja, Unija je pokazala veću uključenost u kulturnom smislu, jer je Evropska komisija zajedno sa članicama nastojala informisati javnost o svim kulturnim, ali i prirodnim resursima kojima je Hrvatska bogata, ističući blizinu obale teritorijalnim vodama Evropske unije⁵. Pored brendiranja Hrvatske u turističkom kontekstu, uoči pristupanja ove zemlje Uniji, u Francuskoj je organizovan festival, simbolično nazvan: *Croatie, la voici!* ili

⁵ O geopolitičkoj važnosti izlaska na Mediteran, ne treba trošiti riječi.

„Hrvatska, evo je!“ Festival je bio zasnovan na više od šezdeset događaja kroz koje je Hrvatska francuskoj javnosti predstavila svoju savremenu umjetnost i djelove kulturne baštine. Sadržao je i nekoliko događaja koji su u osnovi bili obrazovni, naučni i sportski, a čiji je cilj bio da se poboljša saradnja u ovim oblastima. Bitan fokus stavljen je na razvoj međusobne saradnje kada je riječ o ekonomiji i javnoj diplomatiji (Gotal, 2015: 150-152).

U pomenutim primjerima, može se uočiti sljedeće: one države koje se mogu pohvaliti prirodnim ljepotama, naročito ukoliko se radi o izlasku na toplo more, baziraju svoju pretpristupnu kulturnu diplomatiju na ideji kulturnog turizma. Ovakav pristup može biti od značaja za Crnu Goru, posebno ukoliko se u proces uključe i druga tijela poput Ministarstva turizma, ali i nevladin sektor koji je recimo u slučaju Bugarske igrao bitnu ulogu. Bugarski primjer donošenja pravnog akta koji je formalizovao nastojanja za efektivnim predstavljanjem države u EU okvirima, može takođe koristiti našim zakonodavcima, posebno ako se u obzir uzmu benefiti koje je ovaj vid usmjerenja donio stvaranju *demokratičnijeg i modernijeg* javnog imidža Bugarske.

Kroz pregled stanja u prethodnim djelovima ovog teksta, nastojali smo pokazati efekte koje orijentacija ka mekoj moći može imati za različite političke ishode, te pokazati da meka moć nije samo „igra velikih“ kao što bi se to moglo reći za tvrdu moć i ulaganje u vojni i odbrambeni kapacitet, već sjajan i često nedovoljno istražen resurs ostvarenja ciljeva mirnim putem, od kojeg najveće benefite mogu imati upravo male zemlje.

Crna Gora, kao mlada demokratija, zemlja bogate istorije i kulture, ima potencijal da dobro osmišljenim planom međunarodnog djelovanja i efektnom primjenom svoje meke moći, kreira ambijent u kojem će imati veću riječ u donošenju odluka, obezbijediti snažniji impuls za ostvarenje svojih nacionalnih ciljeva, a time i osigurati važniji položaj na međunarodnoj sceni.

Reference:

- Haigh, Anthony, *Cultural Diplomacy in Europe*, Council of Europe, Strasbourg, 1974.
- Nye, Joseph, Jr., *Bound to Lead: The changing nature of American power*, Basic books, New York 1990.

Akademski članci:

- De Trafford, Aloisia, "Repositioning Malta as a cultural heritage destination", U: *International Journal of Culture, Tourism and Hostility Research*, Vol. 4, No. 2, 2010.
- Gotal, Mihovil, „Kulturna diplomacija republike Hrvatske“ U: *Polemos časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, Vol. XVIII, No. 36, 2015.
- Nye, Joseph, Jr., "Information Revolution and Soft Power" U: *Current History* 113(759), dostupno na: Harvard Library - Office for Scholarly Communication, 2014.
- Schneider, Cynthia, "Cultural Diplomacy: Hard to Define, but You'd Know It If You Saw It", U: *Brown Journal of World Affairs*, Vol. 13, Issue 1, Jesen/ Zima 2006.
- Ocieпка, Beata, Ryniejсka, Marta, *Public Diplomacy and the EU Enlargement, the Case of Poland*, Discussion paper, Netherlands Institute of International Relations, 2005.

Internet izvori:

- Bulgaria's EU Communication Strategy; dostupno na: *Public Diplomacy* [wikia.org](https://publicdiplomacy.wikia.org/wiki/Bulgaria%27s_EU_Communication_Strategy); url: https://publicdiplomacy.wikia.org/wiki/Bulgaria%27s_EU_Communication_Strategy
- Prokofieva, Irina, „Five cultural diplomacy opportunities for resolving a conflict“; dostupno na: *Culture and Bridges website*, url: <https://www.culturepartnership.eu/en/article/cultural-diplomacy-opportunities#%3A%7E%3Atext%3DCultural%20diplomacy%20can>

%20include%20academic%20Cas%20dance%20and%20music%20concerts

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (član 27, paragraf I), Ujedinjene nacije, url: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

- UNESCO, Meksiko Siti, Deklaracija o kulturnim politikama, Svjetska konferencija o kulturnim politikama, 1982, url: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/dynamic-content-single-view/news/mexico-city-declaration-on-cultural-policies-world-conferen/>.